

Бранко Ж. Матић

Ваљево, foto.bramat@gmail.com

ХАРИ ШИХТЕР – НЕМАЦ У ПАРТИЗАНИМА 1941.

Апстракт: Овај рад приказује немачког војника Харија Шихтера који је августа 1941. године пребегао у Посавски партизански одред. Описано је Шихтерово бекство из болнице и долазак у одред и дат осврт на значење речи пребег и дезертер. На основу сећања сабораца и литературе приказан је боравак Харија Шихтера у партизанима и борбе у којима је учествовао. Посебно је описана његова погибија. Дат је и осврт на немачке радове у којима је писано о њему.

Кључне речи: немачка војска, Хари Шихтер, пребег, партизани,

HARRY SCHICHTER – GERMAN PARTISAN IN 1941

Abstract: This paper presents Schichter, a German soldier who defected in August 1941 to Posavina Partisan Detachment. Paper describes Schichter's escape from the hospital, his arrival to the Detachment and overall meaning of the word defection and desertion. All is based on the memories of comrades, as well as on literature describing Harry Schichter's stay in the partisans and the battles in which he participated. His death is also described. Paper contains references to German papers in which it is written about him.

Keywords: German army, Harry Schichter, defection, partisans.

Увод

У свим ратовима дешава се повремено да војник, више њих, ређе читаве јединице пребегну (пређу) на другу, непријатељску страну. Најчешће се то дешава кад се рату назире крај и види да сопствена војска губи рат, а ређе када војник промени своја уверења па због тога пребегне на страну дојучерашњег непријатеља. Због тога је врло необично и ретко да је један немачки војник у Србији већ августа 1941. године пребегао у партизане. А управо то је урадио Хари Шихтер (Harry Schichter) припадник неке немачке јединице у Београду.

Шихтер је тиме и својом каснијом судбином скренуо пажњу на себе, па је после Другог светског рата више аутора писало о њему. Најинтере-

сантнији су књиге, текстови и кратке изјаве сабораца Харија Шихтера: др Јулке Мештеровић, Милосава Бојића, Јована Поповића, Јована Пенчића и Миливоја Ковачевића, Сретена Карића, Саве Вићентића. Стипе Сикавица је 1981. у листу Народна армија објавио чланак *Хари никс најџрај*, који има пет делова. Никола Илић је 1986. објавио књигу о Немцима у партизанима под називом *Хари и другови* у којој је један есеј под називом Хари Шихтер. Милорад Радојчић је 1995. у листу Напред у чланку под називом *Немац у партизанској униформи*, писао о Шихтеру. Међутим, Чедомир Миндеровић¹, који је такође био у Посавском партизанском одреду у својој књизи *За Тийом*, уопште не помиње Шихтера.

Како о Харију Шихтеру у Србији нема сачуваних докумената и фотографија, на основу наведених текстова и неколико дела која имају карактер извора, овде се говори о Харију Шихтеру али и даје осврт на пребегивање. При томе су сведочанства сабораца критички посматрана у складу са препорукама из литературе.²

Бекство из војске и одлазак из Београда

Хари Шихтер, је рођен 20. јануара 1921. године у Берлину, где је, према сопственом казивању имао сестру и мајку, и стрица комунисту. Презиме и име, неуобичајени за Немачку, указује на вероватно јеврејско порекло. Према његовом казивању саборцима, пре рата је био студент медицине, али то треба узети са резервом, јер је због његових година, тешко вероватно да је могао почети студије пре 18-те године када је избио рат (1. септембра 1939) и он био мобилисан.

По опису саборца Јована Поповића³ „Био је мршав, витак, пегав, бела лица, јако плаве косе и једва видљивих обрва над бледоплавим, жустрим очима, [...] Приметио сам да му је лице врло покретљиво: сваки мишић му је играо као да има свој засебан живот. [...]

Био је дечак, у ствари право дериште, тај немачки потпоручник, авијатичар и тенкиста. Са осамнаест година ушао је у крваву и чудовишну ратну пустоловину, која му је с почетка годила, док је рат за Немце још изгледао као пробитачан спорт. Просто је био војник од главе до пете – војник који воли ратнички посао и не разуме смисао рата.”⁴

¹ Чедомир Миндеровић (1912-1966), писао новеле и песме, у партизанима од 1941, после рата на разним дужностима.

² Хасанагић, 1954; Lekić, В, *Memoarska građa kao istorijski izvor*, у Kačavenda, Р, 1987, 81-100,

³ Јован Поповић, (1905-1952), песник и приповедач, члан КПЈ, у партизанима од 1941, после рата покренуо Књижевне новине и био њихов уредник.

⁴ Поповић, 1971, 31-32

Изгледа да је пре Београда био у Скопљу, Сарајеву и Бечкереку. Нејасно је зашто је променио свој став о немачкој војсци, па је извршио неку саботажу или диверзију, због које је осуђен на смрт. Да би привремено одложио стрељање прогутао је сапун и добио желудачни и цревни поремећај, па је смештен у београдску болницу, под стражом. Приликом шетње побегао је из болничког круга и са неким пролазником који му је помогао умакао потери у београдским улицама. Повезао се са београдским илегалцима који су га после неколико дана са једном групом извели из града и одвели партизанима.

„По налогу члана ПК Цане Бабовић, Јудита Аларгић је из Београда одвела у Посавски НОП одред Харија Шихтера, немачког војника који се крајем августа упознао са групом скојеваца на Звездари и изјавио им да је социјалиста, да хоће да напусти немачку војску и да ступи у партизане; прихватио га је с великим ризиком Бошко Милановић и крио га на тавану куће у Прешевској улици 104, док Света Стојановић није обавестио Цвијету Милошевић, а она вишу везу, после чега је добијена сагласност ПК да се може пребацити у одред.”⁵

Јулка Мештеровић пише да се Хари о бекству договорио са неким радником, који је пролазио поред болнице, а случајно знао немачки, па га је сутрадан сачекао у Карађорђевог парку, помогао да побегне, а потом и повезао са београдским илегалцима.

„Истог дана (7. августа нап. Б.М.) у одред је стигла и група коју је предводио Велизар Вељовић. С њима је био и Хари Шихтер, млади немачки официр, авијатичар, који је успео из болнице у Београду да ухвати везу са илегалцима и изрази жељу да иде у партизане. После провере добио је везу за одлазак у одред. Ту групу је из Београда довела Јудита Аларгић, курир и борац Посавског одреда.”⁶ Бојић пише да је и човек који је помогао Харију да побегне, такође дошао у Посавски одред и да се звао Милош Петровић.⁷

Тако је Хари Шихтер, у шуми у околини села Грабовац код Обреновца, постао партизан Посавског одреда, чији командант је био Коча Поповић.

Међутим, према изјави Милана Димитријевића, који је сачекао ту групу, њу је предводио Радомир Марковић Гембеш, који му је показао Немца Харија. Био је: плав, витак, млад човек, осредњег раста, живахних покрета.⁸

У исто време када и Хари у Посавски одред је, са другом групом, дошао Јован Поповић који је знао немачки, па се обратио Харију, који је до

---

⁵ *Београд у рату и револуцији 1941-1945*, 478

⁶ Бојић, 1987, 195;

⁷ Милош Петровић, рођен 1916, Ниш, погинуо 31. августа у нападу на Уб.

⁸ Sikavica, 4. jun 1981.

тада само ћутао и много пушио. То га је подстакло на брз и жив разговор и објашњавање своје ситуације: „Знаш ја сам Немац. Избегао сам смрт, а можеш да замислиш како је то кад недељама живиш у неизвесној ситуацији да ће те стрељати као нечасног војника, као издајника. Остао сам ипак жив. Али ја сам Немац и осећам се друкчије него ви. Ви сте пошли против туђина за своје ослобођење, а ја сам дошао у сукоб са својим народом. Није то исто. Али, сада сам с вама, и остаћу уз вас. Остаћу, у то буди сигуран. Знаш, ја се борим за Интернационалу – рекао је то и погледао ме значајно, као неко дериште које изговара велику реч чији прави смисао и не разуме...

– А жив нећу пасти никоме у руке.”⁹

Оваква изјава потврђује да је Хари Шихтер имао јасну свест о тежини свог престапа у односу на немачку војску али и шире – у односу на своју припадност немачком народу.

Податке да је био официр-потпоручник, тенкиста и авијатичар, такође треба узети са резервом, најпре јер је премлад за тај чин, а потом јер су те две војне специјалности искључиве. Како су саборци навели да је вешто руковао оружјем, а нарочито аутоматским, највероватније је био пешадинац. У Београду је од јуна 1941. до пролећа 1942. војну службу обављао 734. пешадијски пук 704. дивизије којем су била придодата два батаљона пешадијских стрелаца. Највероватније је припадао некој од тих јединица, које су имале задатак поседања окупираних територија и одржавања реда.

Заједно са осталим новопридошлим партизанима положио је заклетву 11. августа. Текст заклетве је изговорио на немачком језику у чему му је помогао Јован Поповић.

Појмовно и правно одређење пребегавња

За то што је Шихтер урадио у српском језику постоје две речи: дезертер и пребег.

Дезертер према речнику¹⁰ значи: *војни дејунац; особа која пребегне: издајца*, а користи се и реч дезертерство: дезертирање, бежање из војске, из борбе. Овај појам постоји и у другим језицима. У енглеском то је: desert (1), али и escape (2) и desertion (3). Немачки језик према речнику¹¹ има врло сличну реч – Deserteur (1), а постоје и речи: Fahnenflüchtige (2) и Überläufer (3).

⁹ Поповић, 33

¹⁰ Речник српскохрватскога књижевног језика, књига прва, 1967.

¹¹ Ђукановић и други, 2013.

Пребег према речнику¹² значи: *онај који је пребеглао преко границе или к непријатељу, бегунац*, а постоје и речи: пребегане, пребегавати, пребеглица, пребегнути и пребегати. Ова реч на енглеском се такође каже desert, док се за то значење у немачком језику користе речи: Überläufer (1), Deserteur (2) и Flüchtling (3).

У савременом српском језику¹³ постоје обе ове речи али је значење шире одређено, јер су тумачења за: **дезертер** – **а.** војни бегунац, **б.** онај који издаје вршење своје грађанске или друштвене дужности; онај који напусти своја убеђења, положај, друштво и сл. (обично из нижих побуда), издајница, а за **пребег** – **1.** дејство преко границе; бег, прелазак из једне у другу зајединицу, **2.** човек који је починио дејство преко границе или из једне у другу зајединицу. И овде се наводе слични облици: пребегавати, пребеглица и пребегнути, али и даје нешто другачије тумачење за реч **пребегати** – **1.** бежећи прећи преко нечега ~ преко границе, **2.** прикључити се другој (сујојној) страни, придружити се противнику ~ у противнички табор.

Са свим наведеним речима и њиховим значењима може се описати поступак Харија Шихтера. Овде међутим посебно треба указати и на значења: напуштање својих убеђења али и издајница, јер и су у његовом случају и она присутна, у зависности са које стране се његов случај посматра. За партизанае – Србе, он је пребег, али у основном значењу те речи. За Немце, он је дезертер у пуном значењу те речи, што подразумева и издајник.

Даље треба имати у виду значење речи дезертер у војсци. Она је присутна у свим језицима кроз читаву историју. Дезертерство је за све војске врло опасна појава и све војне организације и народи је строго кривично и морално осуђују и углавном кажњавају смрћу. Изузетно на затвор од више година.

За потпуно историјско и шире разматрање Харија Шихтера и његово дезертирање – пребегаване важно је и утврђивање узрока.

„Узроци дезертирања су бројни. Редак је случај да је дезертирање последица само једног узрока. Оно резултира из стицаја више разлога и околности које мотивишу личност за доношење одлуке да дезертира. Деловање појединих узрока зависи и од тога да ли се ради о мирнодопским или ратним условима. Најважнији општи узроци дезертирања су: негативан став личности према војној обавези, односно према циљевима рата, неприлагођеност војној организацији и војничком животу, психички поремећаји личности у ратним условима, пропагандни и психолошки

---

¹² Речник српскохрватскога књижевног језика, књига четврта, 1971.

¹³ Речник српскога језика, 2007.

утицај противника, страх од одговорности због неизвршења задатка или учињеног кривичног дела, деморализација личности условљена губицима или општом неповољном ситуацијом у којој се наша јединица.¹⁴

На основу исказа сабораца о особинама и Шихтеровом понашању, може се претпоставити да се он одлучио на саботажу, а потом и на дезертирање из више наведених узрока, осим последња два – Немци у августу 1941. нису имали губитке, а ни ситуација није била по њих неповољна. Суштинско је при том да његова личност није могла више да подноси оно што су радили Немци – нападали друге земље, разарали их и поробљавали и наносили им велике војне и цивилне губитке.

У Посавском партизанском одреду

Шихтер је био у 1. чети, Посавског партизанског одреда.¹⁵ После почетних сумњичења био је опште прихваћен од стране осталих бораца.

„Сви су партизани сумњали у њега, али ускоро, после неколико акција, Хари постаде свима симпатичан. У борбама са Немцима био је вешт. Кад му се пружила прилика, довикивао им је, псовао их, изражавао мржњу према нацизму. Са жаром је ишао у диверзантске акције. Био је добар партизан.“¹⁶

Убрзо по његовом доласку у Посавски одред, група партизана извршила је 14. августа у селу Скела, напад на немачки аутомобил, 3. чете 64. рез. Полицијског батаљона, убила једног поручника и три наредника и бацила их у Саву, а ауто запалила.¹⁷ Хари се искрено радовао тој акцији и читао личну пошту немачких војника, која је била у аутомобилу.

Учествовао је и посебно се истицао у свим борбама које је водила 1. чета. Тако је у једној од првих својих акција, у другој половини августа, убио двојицу Немаца и заробио пушкомитраљез. Касније се непрекидно храбро борио. Сретен Карић је посебно запамтио храброст Хари Шихтера 23. августа у селу Грабовац: „Били смо скривени у кукурузима – Хари се приљубио уз земљу па не дише, а видим спреман је на скок као стегнута опруга. Кад су фашисти наишли на нишан његовог пушкомитраљеза, распалио је по њима. Али, и Немци су брзо реаговали. Развили су се за борбу, и стали да бију по нама. Хари се тада диже, па истрча из кукуруза на једно стрниште и из стојећег става сипа рафалима. Невероватна хра-

¹⁴ *Vojna enciklopedija* 2, 1971, 424

¹⁵ Бојић, 1987, 610;

¹⁶ Мештеровић, 1968, 59

¹⁷ Немци су сутрадан за одмазду довели 50 талаца из Београда и у селу их стрељали заједно са још 15 мештана. У селу Скела запаљено је 50 кућа.

брост! У једном часу ми се учинило чак да је погођен, али он је муњевито залегао у бразду кад је почело да шишти око њега.”¹⁸

Већ сутрадан, 24. августа 1941. у селу Дрен, партизани су напали неке Немце који су се сунчали. Описујући ту борбу Јулка Мештеровић помиње Шихтера: „Наш Хари је сјајан у борби, просто кидише на Немце, хоће да их гони.”¹⁹

31. августа у зору 1. чета ППО извршила је неуспео напад на Уб. Неки борци су се били успаничили и побегли из борбе. Бојић пише да их је Хари љутито псовао „Ти никс партизан.”²⁰

Напад на брод Краљица Марија

Шихтер се посебно истакао у нападу на брод Краљица Марија, 9. септембра поподне у близини села Ушће. Акцију је извела патрола и један број бораца из чете. Међу њима је био и Сава Вићентић, који је о акцији, рекао: „Био сам у бусији, на обали, на погодном месту, пошто је наша обала уздигнутија. Кад је брод стао Хари Шихтер се први снашао. Он је пушкомитраљез забацио на леђа, акробатским скоком се ухватио за врхове гране, спустио се у чамац, усмерио га ка броду и принудио посаду да доплови ка нашој обали.”²¹

Јован Пенчић који је учествовао у заробљавању брода пише да је у томе најважнију улогу имао вођа патроле Шаровић који је наредио да се пуца на брод, који је потом стао. Вештим командовањем створио је утисак да партизана има много више и наредио капетану да брод притера уз обалу.²² Када су се посада и путници искрцали и са брода узето све што је требало партизанима и народу, како Печић пише, брод је уништен, на следећи начин: „Са нама је и Хари, Немац који је дезертирао из Хитлерове војске и дошао код нас. Сматрао је себе комунистом и беспрекорно се борио против немачких фашиста. Он узео велики чекић и поче да лупа по броду. Не да, каже, Немцима ништа. Желео је да Хитлерова ратна машина што пре посустане. Лупао је чекићем и псовао као да удара по самом Хитлеру. Око њега се окупило доста сељака. Свима је било мило што баш Хари разара брод који служи Немцима. [...]

Стигло је наређење да по истовару брод уништимо. Хари је тражио да баш он то учини. Придружило му се још неколико другова. Хари даде упутства где, шта и како треба прелити уљем и бензином. На крају је укључио сире-

---

¹⁸ Sikavica, 18. jun 1981.

¹⁹ Мештеровић, 1968, 60.

²⁰ Бојић, М, *Борба код Уба*, у Митрашиновић, 1984, 255-256.

²¹ Sikavica, 25. jun 1981.

²² Penčić, 1964, 481-484.

ну брода и наредио да сви изађу напоље. Сви смо очекивали шта ће на крају бити. Било нам је жао овог лепог брода, али га нисмо могли сачувати, јер би га непријатељ употребио против народа.

Зачу се команда да се сви удаљимо са брода. Хари је у утробу брода бацио бомбу и заклонио се, али до експлозије није дошло. Бомба је била једна од оних које смо нашли по јаругама па није експлодирала. „Бацај, Хари, партизанку“ довикну му Драга Вуковић. Хари извади бомбу облог облика, изрецкану на површини, израђену у Ужицу. Не прође неколико секунди кад одјекну експлозија. Букну пламен и поче обухватати брод. Кроз густе облаке дима чуо се писак сирене...

Брод Краљица Марија потпуно је изгорео, а огарављена гвожђурија остала је да вири из воде близу обале Саве.” (Посавски партизани су поред овог, потопили још неколико бродова у близини Обреновца, па је саобраћај Савом потпуно престао.)

Вест о овој акцији стигла је у Ужице до врховног команданта Тита који је за ту акцију у Билтену Врховног штаба изрекао похвалу:

„Изражавамо наше признање и похвалу за примерну храброст партизана Посавског партизанског одреда Харија Н., бившег немачког војника. Осим више храбрих потхвата, Хари се нарочито истакао кад је сам у моторном чамцу, са пушкомитраљезом у руци заробио на Сави један путнички брод са више непријатељских војника и официра и већом количином хране за опседнуту немачку војску у Шапцу.”²³ Ту похвалу борци Посавског одреда читали су 16. октобра, када им је стигао Билтен.

Борбе у септембру и октобру 1941.

Око 13. септембра Штаб одреда је спровео блокаду Обреновца. Водови 1. чете добили су наређење да заузму положаје у полукругу, уз сам Обреновац, од Саве до Колубаре.²⁴

17. септембра, сви водови 1. чете су добили нови распоред на положају од Стублина преко Грабовца до Скеле, на коме су сачекали напад непријатељских јединица. [...]

На периферији Обреновца, у насељу Бошњаци, Немци су на кратко застали. Борци 1. чете су отворили изненадну ватру на њих, а затим се повукли. Том приликом један немачки војник је погинуо, а два су рањена.²⁵

20. септембра 1. чета је окупљена у селу Кожуару ради краћег одмора и анализе протеклих акција. После два дана, 22. септембра, од 1. чете формиран је 1. Посавски батаљон. Хари је био у 2. воду 3. чете.

²³ *Зборник*, 1949, 81, (Билтен бр. 7-8 1. октобар 1941.)

²⁴ Бојић, 1987, 140

²⁵ Исто, 1987, 145

Крајем септембра, док је био у једној патроли, замало је пуцао на другачију Мићу који је био изашао испред, да га саборац није повукао за лакат. „Опсовао је нешто на немачком језику и промрмљао: „Ја путала, тела упити Мића!“²⁶

Током октобра одред је водио честе борбе са непријатељима и кретао се по селима западне Тамнаве. Једно време су боравили и у селима на обронцима Цера. 27. октобра вођена је велика борба са Немцима, али Уб није могао бити одбрањен, па се крајем октобра одред по батаљонима налазио у ширем реону Коцељеве. Да би се борци мало развеселили приређиване су приредбе и игранке на којима су свирали Цигани тог краја.

Необично понашање

Више пута током свог боравка у партизанима, а нарочито у августу и септембру, Хари Шихтер, понашао се необично.

Најпре се то испољавало кроз његов брз говор, па кроз необичне покрете. Једном, како прича његов саборац Миливоје Ковачевић, Хари, после доброг обеда: „хитро ђипи на ноге, затрче се, направи салто на ледени, после се ухвати за грану, па онако висећи, на рукама, поче скакати са гране на грану, с дрвета на дрво...“²⁷

Необичне покрете описао је и Поповић: „...скакутао је као мајмун, с дрвета на дрво, ходао на рукама, изводио вежбе с пушком, које су задивљавале с обзиром на његов витки готово крхки стас. То танко, дечачко тело било је гипко и челично оно је ојачало од немачког дрила и у напорима двогодишњег ратовања...“²⁸

Када би се у даљини зачуо авион хитро се пењао на дрво, осматрао који авио лети, да ли је транспортни или ловац-бомбардер „Штука“ од које се треба склањати.

„Са догледима, пиштољима, машинкама, митраљезима, опходио се као дете с омиљеном играчком, а у исти мах и као војник коме је оружје најмилија ствар. А новајлијама је нежно објашњавао особине оружја. Волео је да се лепо облачи, па је наставио неке официрске копоране, летњи и зимски, и, утегнут опасачем, о којем је висио добар парабелум, накривљене шајкаче, изгледао је као неки војник-кицош са америчког филма.“²⁹

Носио је вунене чарапе црвене боје и говорио да је то комунистичка фарба.

---

²⁶ Војић, 1969, 49

²⁷ Sikavica, 11. jun 1981.

²⁸ Поповић, 1971, 35

²⁹ Исто, 1971, 40

Иако је био врло храбар, Поповић пише да није волео хвалисање, и исмевао је такве, па чак и свог помоћника у бекству из болнице Милоша Петровића, кога је због хвалисања звао „грлати”. Стао би пред хвалисавца, правио гримасе, плазио се и длановима подражавао клепетање.

Међутим његове емоције су се брзо мењале, па се, када је Милош после неколико дана, погинуо у нападу на Уб, растужио и кајао.

Остао је упамћен и по необичним српско-немачким реченицама: Хари никс фашист... Хари комунист; Хари никс натраг; Никс полако... Никс натраг; Хари се борити против фашиста док носи глава на раме.

Јулка Мештеровић, 6. септембра 1941. бележи проблематично понашање Хари Шихтера: „После акције у којој су заробљена два фолксдојчера и један агент, партизански суд је сву тројицу осудио на смрт. Партизани који су одређени да изврше пресуду нису знали своју дужност: Дозволили су да им се Хари прикључи и преузме извршење казне. Хари је учинио велику грешку: вешао је осуђенике, па их је онесвешћене спуштао на земљу и враћао свести (поливао их водом). А када се они осветише настављао је са мучењем.

Случајно сам се затекла у близини када је Коча критиковао Харија да је недостојно партизана да врши зверства, да искаљује животињску мржњу према заробљеном непријатељу.

– Друг командант је у праву – каже Хари. То ми је остало од Хитлеровог васпитања. Друг командант каже треба да научим да се бијем. Трудићу се.

Много му је импоновао Коча својим ставом.³⁰

Касније, као да је сазрео и променио се под дејством атмосфере у партизанској чети, па није испољавао необичности. Међутим као необичност треба узети и то што је био неустрашив, храбар и брз у борби, у којој се није чувао и пуцао из стојећег става.

Интересантно је да је почетком октобра био исцрплен сталним борбама, ослабио, и нерви му попустили, због чега је био послан у партизанску болницу у село Миличиницу. О томе партизанска лекарка др Јулка Мештеровић-Пантић у дневнику за 3. октобар 1941. пише: „Коча ми је послао Харија да се у болници одмори и опорави. Хари је нервозан. Забрањено му је да иде у борбу. Он се вајка: „Послао ме командант да љуштим кромпире у болници. Разумите ме. То не могу. Хоћу да се бијем, нисам кукавица...”

У свом необичном и кратком партизанском животу Хари је променио и свој однос према женама. При доласку у Посавски одред у разговору са Јованом Поповићем исказао је нека своја груба војничка искуства са

³⁰ Мештеровић, 1968, 61

женама, које је сретао у рату. Показивао је и неке ласцивне фотографије. Вероватно због тога у почетку није разумео партизански мушко-женски однос и етику. Врло брзо је међутим прихватио поштовање према партизанкама-другарицама и често помагао болничаркама. Запала му је за око партизанка Дара Тадић, којој је већ у првим борбама био погинуо муж, због чега је била тужна. Међутим Хари је запазио њене лепе црне очи и висок стас и она му је постала симпатична, па је чак мислио да је у њу заљубљен. Поповић је тој његовој необичној партизанској љубави записао: „Знао је да се код нас није смела водити љубав. Али је ту љубав зато носио у себи, и она је унела нешто озбиљно у његову површну природу.” Касније је поцепао оне фотографије.

Погибија

Крајем октобра и почетком новембра, дошло је до промена у саставима чета, неки борци су прекомандовани, неки су погинули, а неки постали командири. Хари је све тешко подносио јер је у томе препознавао настајање војске са дисциплином и односима од којих је био побегао.

Крајем септембра била је почела немачка офанзива против партизанских одреда у луку Саве и Дрине и дуж тока Колубаре. Под немачким притиском Посавски одред морао је да напусти Коцељеву и да се повлачи ка планинама. У том повлачењу две чете су заостале у реону села Оглађеновца да штите одступницу осталима. Немци су 7. новембра наишли за њима из правца Коцељеве. Партизани су њихов напад сачекали у Оглађеновцу у засеоку Ерачко гробље. Дошло је до оштре борбе о којој је Хари Шихтер погинуо заједно са још 13 партизана. Преживели саборци изнели су о томе кратка али упечатљива сећања.

Милосав Бојић пише: „На тренутак Хари Шихтер је унео замишљење у њиховом строју. Узвикнуо је на немачком језику: Убијајте официре фашисте! Овде се народ дије за своју слободу! Не дамо вам напред!”³¹ Међутим они су непрекидно тукли положаје партизана, топовима, бацачима и из митраљеза и пушака.

Миливоје Мића Ковачевић, је био сведок Харијеве храбре борбе и погибије: „Знам, био сам с његове леве стране, на другом крају гробља. Тукао је пушкомитраљезом из стојећег става, гласно псујући Немце. А онда га је посекао рафал. Пао је.”³²

После неколико дана, Јован Поповић је сазнао за Харијеву погибију од Богдана Јаковљевића³³, који му је на питање шта је са Харијем одговорио:

---

³¹ Бојић, 1987, 369.

³² Sikavica, 2. jul 1981.

³³ Богдан Јаковљевић, рођен 1917, Вукићевица, Обреновац, студент, предратни

„Хари? Нема га више. Својим сам га рукама држао кад је издахнуо. – За-стао је и нехотице учинио покрет рукама. Тако, загледан у руке, наставио је: Видео сам кад је пао погођен у слабину и зарони своје танко лице у тамнавску земљу, чупајући грчевито руком прегршт полусмрзнуте траве. Борио се до последњег даха. Кад сам му пришао и придржао га, погледао ме је широко отворених очију без обрва и с муком се насмешио, као да је намигнуо: Хари никс натраг, а?“³⁴

Према изјави Лазара Теофиловића, датој Сикавици 1981. године, тело Харија Шихтера нађено је у воћњаку Богосава Тимотића. Мештанин Јездимир Лазаревић (1921) казао је аутору овог рада, новембра 2015. да су Немци после борбе, у засеоку Тошићи стрељали 22 недужна сељака. Претпоставља се због тога што је у тој борби неко од Немаца био рањен или погинуо. Подаци у Споменици³⁵ показује да су Немци тада у Оглађеновцу извршили стравичан злочин, јер су убили 22 недужна мештанина: 9 мушкараца, 9 жена, и 4 деце, од којих чак 11 чланова фамилије Тимотић, 3 фамилије Петровић, 4 фамилије Теофиловић, и по једног из породица Андрић, Димитрић, Ивановић и Митровић. Како су деца – две девојчице старости 12 и 4 године, и два дечака – један од 2 године, а један беба рођен 1941. тај злочин је још страшнији. Уз то, једна жена је убијена тако што је жива затворена у кошару и спаљена.

Главнина Посавског одреда се повукла преко Осладића, Осечине и Остружња према Пецкој, остављајући погинуле.

„У борби код Оглађеновца погинуло је 13 бораца 1. посавског батаљона: Живорад Голубовић из Обреновца, Драгослав Марковић из Вукићевице, Живорад Рафајловић из Стублина, Мојис Бенвенисти из Београда, Хари Шихтер из Немачке, Милентије Јаковљевић из Вукићевице, Тихомир Спасојевић из Љубинића, Крста Голубовић из Обреновца, Димитрије Миклош из Београда, Раденко Гавриловић из Орашца и Војислав Црвенковић из Ушћа.“³⁶

Погинуле партизане сељаци су после три дана сахранили у близини погидије на Ерачком гробљу. 1957. године они су ексхумирани и пренети у заједничку гробницу у центру Ваљевске Каменице. На спомен плочи пише да је ту сахрањено 23 партизана али нема ни једног имена.

У Обреновцу на споменику изгинулим борцима у НОБ нема имена Харија Шихтера. Једна улица у Обреновцу је 1976. године добила име Харија Шихтера али је после 2000-те преименована у Арчибалда Рајса.

члан КПЈ, политички комесар 3. чете, 1. ПБ, заробљен фебруара и стрељан у Бањичком логору 20. августа 1942.

³⁴ Поповић, 1971, 50

³⁵ Милосављевић, 1995, 116-119

³⁶ Бојић, 1987, 372,

Немци о Харију Шихтеру

У Зборницима НОР-а (Том I, књига 1, део Документи немачких и квислиншких команди и установа; Том XII, књига 1, Документи немачког рајха 1941) ни у једном документу се не помиње Хари Шихтер. Можда се неки документи налазе у Војном архиву или на микрофилским ролнама докумената немачких јединица, али они нису били доступни аутору.

Међутим у неколико радова немачких аутора, на немачком језику помиње се Хари Шихтер.

Најпре је 1966. децембарском броју часописа „Armeerundschau – Magazin des Soldaten”, који је излазио у Берлину, на 4 стране објављен чланак: *Der Deutsche vom Posavsker Bataillon*. Треба имати у виду да је овај часопис излазио у тадашњој Немачкој Демократској Републици (DDR).

Доста касније, 1991. године, у опсежном раду *Das Bild des deutschen Widerstandes gegen Hitler In (ex-) Jugoslawien*, Carl Bethke, је обрадио све југословенске ауторе и њихова дела у којима је писано о учешћу Немаца на територији Југославије у Другом светском рату. На 10-тој страници, наводи Харија Шихтера и књиге Јована Поповића и Николе Илића у којима су они писали о њему, дате у литератури овог рада. Bethke при томе не даје никакав свој коментар.

Потом су Heinz Kühnrich и Franz-Karl Hitze, 1997. године, у књизи *Deutsche bei Titos Partisanen 1941-1945*, на шест страница описали боравак Харија Шихтера у партизанима, на основу писања Јована Поповића. На основу података из „Deutsche Dienststelle für die Benachrichtigung der nächsten Angehörigen von Gefallenen der ehemaligen deutschen Wehrmacht”, они наводе датум Шихтеровог рођења и тврде да је припадао некој јединици Panzer-Aufklärungs-Abteilung 3 (3. Оклопне дивизије).³⁷ Ипак још треба истражити немачке изворе о Харију Шихтеру.

Summary

In the first year of World War II in Serbia, total 4 defects of German soldiers to the partisan side were recorded: *Johan Prisel* came from Liberec, Czech Republic, joined Toplice Partisan Detachment and was killed on November 22/23, 1941 in the village of Veliki Šiljegovac near Kruševac; August Heller from Linz, Austria, joined Čačak Partisan Detachment and was killed by the air bombs near Kraljevo in October 1941; Alojz Hornišek from Vienna, joined Ozren Partisan Detachment, was killed on November 26, 1941 in the village of Jošanica, near Sokobanja and Harry Schichter from Berlin, joined Posavina Partisan Detachment, died on November 7, 1941 in the village of Ogladenovac near Valjevo.

---

³⁷ Kühnrich, H, Hitze, F-K, 1997, Seite 48

All of them stand as bright examples of rejection - rejection towards criminal war of German army and people towards Serbian people, and although they were considered as traitors in Germany, at that time, then in 1941, now they are an honor to Germany.

Harry Schichter stands out from these four people, because he was from Germany and because he fought against his own countrymen with special zest. This revolution came to him during two years he fought with Germans, as immature, young man. Seeing what was happening, he realized he did not want to continue committing crimes against innocent people. His first form of resistance were internal diversions, but then he was discovered and was sentenced to death. He managed to escape and join partisans. There he was quickly accepted, because of his bravery and strong animosity towards Germans, simultaneously showing remarkable military skills. One of his ways of fighting was also persuading his ex-comrades to turn against their officers, urging them to stop and explaining them that the partisans are only people fighting for their freedom

He was odd in many ways, but he gained sympathy of all in Detachment. He even became somewhat famous throughout Sava and Tamnava, and even beyond. His name was familiar even to peasant children. There were stories recounting his heroism and mischief, his oddity. Supreme Headquarters commended him in their Bulletin.

Probably he did not take his action too lightly, being that he had some mental problems in one period, but this could be easily triggered by hard conditions and lifestyle of partisans during warfare. He changed as a man, he became more serious, emotional, rejected those foolish army understandings of sexuality and even briefly felt his first, pure love towards one partisan girl, although their love could never be fulfilled.

He never stood away from his beliefs. During his last fight, he was brave, maybe braver than ever. He was killed by his own countrymen, while protecting retreat line for his new comrades. Altogether with his companions, he was buried in Serbian soil, but the monument has no names on it – not Serbian, nor his.

During the War, the stories about him kept alive the memory, which was later passed to newspaper articles and books. Although one street in Obrenovac bore his name, and some publications were written as well, Harry Schichter`s shining example of resistance to fascism originated from German ranks slowly fell into oblivion. This paper contains all available sources and literature at this moment and is published in professional journal in order for Harry Schichter to gain historical dimension and maybe be inspiration for further research.

Извори

- *Београд у рату и револуцији 1941-1945*, књига 2, Историјски архив Београда, 1984,
- *Вojна енциклопедија 2*, друго издање, Београд, 1971,
- Ђукановић, Ј. и други, 2013, *Основни речник немачко-српски српско-немачки*, Завод за уџбенике, Београд,
- Zbornik I, knjiga 1, 1949 – Zbornik dokumenata i podataka o NOR-u jugoslovenskih naroda, том I, knjiga 1, Borbe u Srbiji 1941, VIIJA, Beograd,
- Зборник I, књига 2, 1949 – *Зборник докумената и података о НОР-у југословенских народа*, том II, књига 2, Билтен Врховног штаба Народноослободилачке војске Југославије, ВИИЈА, Београд, 1949
- Zbornik XII, knjiga 1, 1973 – Zbornik dokumenata i podataka o NOR-u jugoslovenskih naroda, том XII, knjiga 1, Dokumenti nemačkog rajha 1941, VIIJA, Beograd,
- Милосављевић, Б. и други, 1995, *Споменица њалим борцима и жртвама фашистичког терора у оштини Ваљево 1941-1945*, Историјски архив, Ваљево,
- *Речник српскохрватског књижевног језика*, Матица српска, Матица Хрватска, Нови Сад, Загреб, књига прва, 1967,
- *Речник српскохрватског књижевног језика*, Матица српска, Нови Сад, књига четврта, 1971,
- *Речник српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 2007.

Литература

- Бојић, М, 1954, *Посавски њартизани*, Просвета, Београд,
- Војић, М, 1963, *Срп и чекић*, у „Prva proleterska brigada knjiga druga”, сећање бр. 141, Војноиздавачки завод ЈНА Војно дело, Београд,
- Војић, М, 1969, *Зписи о тојој чети*, Војноиздавачки завод, Београд,
- Бојић, М, 1987, *Посавски њартизански одред – Посавина и Тамнава у оружаном усџанку*, Војноиздавачки и новински центар, Београд,
- 1966, *Der Deutsche vom Posavsker Bataillon*, Armeerundschau - Magazin des Soldaten, Berlin, Heft 12, Seite 74-77,
- Плић, Н, 1986, *Нартизани*, Војноиздавачки и новински центар, Београд,
- Каџавенда, Р., 1987, ур., *Методолошки проблеми савремене историје*, Институт за савремену историју, Београд,
- Kühnrich, Н, Hitze, F-K, 1997, *Deutsche bei Titos Partisanen 1941-1945*, GNN Verlag, Köln
- Мештеровић, Ј, 1968, *Лекарев дневник*, Просвета, Београд,
- Minderović, Џ, 1945, *Za Titom – zabeleške jednog partizana*, Državni izdavački завод Југославије, Београд,
- Митрашиновић, М., 1984 уредник, *Сећања бораца Ваљевског народноослободилачког њартизанског одреда*, том I, Историјски архив, Ваљево,
- Penčić, Ј, 1964, *Obrenovac 1941. godine*, у „Ustanak naroda Jugoslavije 1941” knjiga šesta, str. 475-487, Војноиздавачки завод Војно дело, Београд,

- Поповић, Ј, 1971, *Хари Шихтџер је остао веран заклетви*, у „Истините легенде”, стр. 31-52, Просвета, Београд,
- Радојчић, М, 1995, *Немац у њарџизанској униформи*, лист Напред, број 2416, 12. мај, Ваљево,
- Sikavica, S, 1981, *Hari niks natrag 1-5*, Narodna armija, Beograd, (1-4.jun, 2-11. jun, 3-18. jun, 4-25.jun, 5-2.jul)
- Хасанагић, Е., 1956, *Мемоари и хронике из народноослободилачке борбе као историјски извори*, у Историјски гласник, бр.1, стр.71-79, Историјско друштво Србије, Београд,
- Carl Bethke, 1991, *Das Bild des deutschen Widerstandes gegen Hitler In (ex-) Jugoslawien*, Друштво за српско-немачку сарадњу (www.drustvosns.org, приступљено новембра 2015.)